

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Реалізація почуття власності в соціальних практиках:
перспективи досліджень і впровадження в практику*

Губеладзе Ірина Гурамівна

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії психології мас та спільнот
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України
вул. Андріївська, 15, Київ, 04070
<https://orcid.org/0000-0001-8023-6408>
e-mail: irynagubeladze@gmail.com

У статті розглядаються напрями розвитку подальших наукових досліджень реалізації почуття власності в різних сферах життя і соціальних практиках особи. Окреслені перспективи подальших наукових розвідок і можливих сфер практичного застосування розробленої авторської концепції реалізації почуття власності в соціальних практиках. На основі критичного аналізу наявних емпіричних досліджень та рефлексивного розгляду запропоновано такі напрями подальших досліджень: прояв почуття власності щодо матеріальних речей, території, грошей, соціальних стосунків, власного тіла, віртуального середовища, громадянської сфери, а також можливостей застосування отриманих даних як у індивідуальній та груповій психотерапевтичній роботі, консультуванні та коучингу. Обґрунтовано необхідність впровадження науково обґрунтованої концепції в щоденну практику психологів-практиків.

Ключові слова: почуття власності, психологічна власність, соціальні практики, практична імплементація

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Психологічний підхід до вивчення власності є доволі новим напрямом досліджень, особливо на пострадянському просторі. Його розвиток тільки починається. Разом з тим мусимо відзначити, що тема є надзвичайно широкою, багатоаспектною і різноплановою. Її дослідження відкриває широкі можливості як щодо наукових пошуків, так і у практичній площині психологічної допомоги. Автором статті була розроблена концепція реалізації почуття власності в соціальних практиках (Губеладзе, 2020, 2021). Авторський підхід передбачає можливість імплементації почуття власності у різних сферах життя людини та варіативних соціальних практиках, оскільки власність через механізми психологічного привласнення стає частиною самості людини, невід'ємною частиною її «Я». Напрацьовані результати та рекомендації вже можуть бути адаптовані і фактично імплементовані у практичну діяльність психологів. Разом з тим залишається низка дослідницьких питань, які могли б суттєво розширити і поглибити як дослідницьке поле у цій темі, так і можливості практичного застосування, як у бізнес-консультуванні, маркетингових дослідженнях, так і в особистісному консультуванні і психотерапії, а також під час коучингового супроводу осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зарубіжні дослідники активно розвивають теорію

психологічної власності («psychological ownership») в межах організаційної психології і питань ефективності підприємства (Avey, Avolio, Crossley & Luthans, 2009; Pierce, Kostova & Dirks, 2002; Valentino, 2011), мотивації споживачької поведінки і маркетингових досліджень (Jussila, Tarkiainen, Sarstedt & Hair, 2015; Peck & Shu, 2018). Лише з'являються певні розвідки з питань колективної власності і її імплементації на великі групи, такі як держава, народ, нація (Губеладзе, 2020; Остром, 2011; Хазратова, 2004; Gineikiene, Schlegelmilch, Auruskeviciene, 2016; Nijs, Martinovic, Verkuyten, Sedikides, 2020; Verkuyten, Martinovic, 2017), психологічне володіння щодо місця, території (Луценко, 2013; Хазратова Н. & Луценко, 2011), природних ресурсів (Matilainen, Pohja-Myrkä, Lähdesmäki & Kurki, 2017), власності щодо свого тіла (Bermúdez, 2019; Gallagher, 2017; Martin, 1995; Tsakiris, 2011) і навіть домашніх улюбленців.

Разом з тим, на нашу думку, несправедливо поза увагою дослідників залишається ціла низка дослідницьких питань, зокрема щодо можливостей реалізації почуття власності щодо свого тіла, продуктів творчості та інтелектуальної власності, соціальних контактів, цифровому віртуальному світі тощо.

Метою статті є окреслення перспектив подальшого розвитку концепції реалізації почуття власності в соціальних практиках, можливих напрямів наукового пошуку та можливостей її

* **How to cite:** Hubeladze, I. (2021). Sense of Ownership Realization in Social Practices: Prospects for Research and Practical Application, *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. A Series of «Psychology»*, 70, 63-69. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2021-70-08>

практичного застосування практичними психологами.

Виклад основного матеріалу. У продовження теорії психологічної власності, що була розроблена Пірсом Дж. (Pierce, Kostova & Dirks, 2002), ми розуміємо почуття власності як суб'єктивне емоційне переживання людини щодо належності їй певних об'єктів власності, що відображає зміст та значення, яке мають для неї реальні або абстрактні, конкретні або узагальнені об'єкти власності, тобто все те, що може назвати своїм (Губеладзе, 2021). Нами було встановлено та описано найпоширеніші сфери життя людини (фінансова сфера, територія, матеріальні речі, соціальні контакти, інформаційний простір, тіло, часовий режим, життя в організації, цінності, ідеї, думки, громадянська сфера) та найтипівіші соціальні практики володіння, в яких реалізується почуття власності: розподіл і планування витрат; персоналізація і маркування своєї території; купівля/ продаж речей; спілкування з близькими людьми, рідними і друзями; викладання фото, інформації про себе в інформаційний простір; догляд за собою і своїм тілом; планування свого часу, розпорядку дня; виконання посадових обов'язків; створення інтелектуального чи творчого продукту; участь у справах місцевої громади (Губеладзе, 2020).

Розглянемо можливості і перспективні напрями дослідження і практичного застосування результатів щодо почуття власності з позиції різних сфер реалізації.

Почуття власності щодо *матеріальних речей* одна з найбільш поширених сфер, яка активно використовується у сфері маркетингу, зокрема з метою підвищення привабливості товару, посилення бажання споживачів до привласнення тощо. Проте, на нашу думку, спектр прояву почуття власності щодо матеріальних речей може бути значно ширшим, зокрема мова йдеться про готовність/неготовність ділитися речами, особливості спільного користування речами, поширення ідей філософії мінімалізму, які все більше набирають популярності у світі. Важливим є питання користування (володіння і збереження, накопичення) пам'ятних, а не цінних чи функціональних речей, їх роль у життєдіяльності особистості, формуванні поля її приватності.

Все більшої популярності набирає так звана філософія мінімалізму, яка спростовує значення речей в житті людини і стверджує, що зменшення кількості речей в житті людини веде її до більшої свободи і меншої залежності від речей. Зокрема наголошується на необхідності безлічі часу і ресурсів, як фінансових, так і психологічних на отримання і психологічне привласнення бажаних

речей, а потім догляд за ними, структурування, а потім й утилізацію. Як обґрунтовує Луценко М., почуття власності передбачає необхідність видавати, причому не лише матеріальні ресурси, але й свій час, турботу, емоції. Піклуючись про об'єкти своєї власності (про будинок, власну справу, про домашніх тварин або кімнатну рослину) й певним чином розвиваючи їх, особа приймає на себе відповідальність за їх стан, захист і подальшу долю (Луценко, 2013). Усі ці дискусії пов'язані і підтримуються іншими сучасними напрямими як досліджень, так і соціальних практик: екологічним рухом за зменшення кількості відходів та підвищення самоефективності та продуктивності людини. Тобто фокус зміщено на ресурсорієнтований підхід. Разом з тим питання задоволення від володіння річчю, радість від її привласнення, отримання, спогади, які вона несе, залишається дискусійним.

Автори і послідовники теорії психологічної власності стверджують, що *територіальність* є обов'язковим елементом, складовою психологічної власності. Разом з тим слід уточнити, що мова йде про територіальність як метаформу певної платформи, простору, арени, майданчику в якому проявляється почуття власності. Водночас дослідження прояву почуття власності щодо території як об'єкту власності частіше стосуються вивчення потреби у власній території, її задоволеність чи фрустрацію (Луценко, Хазратова, 2011). Однак тема територіальності, на нашу думку, також потребує значно ширшого і глибшого розгляду. Так, у фокусі уваги дослідників можуть бути не тільки територія дому, а й спільні території, як то вулиці, парки, озера, місто, а відповідно і психологічні основи спільного володіння, які б допомагали громадам вибудовувати ефективну стратегію залучення мешканців, членів громад до її розвитку (Остром, 2011). В умовах карантину гостро постала потреба у власній території, готовності її ділити з іншими співмешканцями, потреба усамітнення. І хоча ця проблема в цілому не є новою, вона набула нових граней в умовах пандемії COVID-19 і вимушених карантинних обмежень. Сюди ж можна віднести питання користування спільними територіями, як то гуртожиток, казарма, комунальне житло тощо. Важливим аспектом є й тривалість чи тимчасовість цих стосунків з територією, наприклад, поїздка у вагоні потяга, проживання в готелі чи адаптація мігрантів до нових умов життя.

Почуття власності *щодо грошей* має свою специфіку і особливості, оскільки самі по собі гроші є символічним еквівалентом власності. У той самий час вони є уособленням певної спроможності власника. Незважаючи на доволі

широкий спектр досліджень щодо питань ставлення до грошей (Зубіашвілі, 2018; Карамушка & Ходакевич, 2017; Фенько, 2005; Фернам & Аргайл, 2005), стратегій фінансової поведінки (Мяленко, 2008; Соціальна психологія бідності, 2016), з точки зору питання власності, на нашу думку, видаються перспективи питання щодо психологічних чинників накопичення, марнотратства, компульсивного шоппінгу, фінансового альтруїзму, меценатства, деструктивних фінансових стратегій, як наприклад, ігрова залежність, азартність, боргові зобов'язання. Глибоке дослідження стратегій фінансової поведінки і щодо купівельної спроможності, готовності витратити кошти, здійснювати депозитно-кредитні операції можуть відкривати широкі перспективи як для самих користувачів, так і для надавачів банківських послуг.

Наразі нечисленні дослідження щодо прояву *почуття власності відносно свого тіла* носять радше нейропсихологічний характер і описують особливості сенсорного відчуття свого тіла, його руху і розташування в просторі (Bermúdez, 2019; Gallagher, 2017; Martin, 1995; Tsakiris, 2011). Однак для нас важливим і принципово іншим є розгляд почуття власності щодо свого тіла з точки зору соціально-психологічної концепції реалізації почуття власності в соціальних практиках. Так, дослідження щодо прояву почуття власності відносно свого тіла можуть носити як суто терапевтичний характер, як то визначення і захист персональних меж, самореалізація через тіло і свій зовнішній вигляд. Так і з точки зору надання косметологічних послуг, дослідження лояльності до різного роду б'юті-процедур, трансформацій власного тіла (як то пірсинг, операції, тату тощо), харчової поведінки, філософії бодіпозитиву і прийняття свого тіла, практик здорового способу життя, вакцинації, трансплантації органів, донорства тощо.

Одним з гострих і малодосліджених питань є прояв почуття власності щодо *власних ідей, продуктів творчості, інтелектуального продукту*. На сьогоднішній день, у багатьох співромадян малосформованою є культура коректного користування продуктами інтелектуальної творчості інших людей. Особливо гостро це питання постає в епоху цифровізації суспільства, коли будь-яку інформацію, продукт можна безмежну кількість разів масштабувати, тиражувати та легко поширювати, трансформувати і видавати за власний продукт. І поряд з правовими інструментами збереження права інтелектуальної власності важливим є формування цього почуття власності щодо свого продукту, а отже бажання і готовності його відстоювати і захищати його та

проявляти повагу та належне користування продуктів творчості інших людей. Така система спонукатиме появу відповідних трансформацій в суспільстві. Ще одним аспектом досліджень у цьому напрямі є вивчення можливості самореалізації особи через продукти творчості.

Поява і широке поширення цифровізації суспільства призвела до суттєвих зрушень у способі комунікації у том числі і у способах виявлення, інтенсифікації, прояву, трансформації почуття власності щодо різних об'єктів. *Прояв почуття власності в цифровому суспільстві* характеризується парадоксальністю ситуації. З одного боку людина може викладати в інформаційний простір все, що вважає за потрібне, як власник розпоряджатися і контролювати свій акаунт, його наповнення і поширення, максимально персоналізувати його тощо. Але чим більше викладається інформації, тим більше її опиняється у публічному просторі, тим більше шансів, що нею може скористатися будь-хто. У такий спосіб втрачається приватність та інтимність як самого життя людини, так і цифрового об'єкту власності. Більш детально авторські розвідки з цього питання представлені у статті (Hubeladze, 2020). Проте потребують більш детального вивчення тенденції і можливості викривлення презентації психологічної власності та її сприйняття в соціальних мережах за допомогою різних медіа технологій, а також вивчення відповідних психологічних наслідків, які можуть виникнути в результаті невідповідності реального та віртуального світу. Ще одним напрямом досліджень почуття власності у цифровому просторі є можливість створення ілюзії володіння чимось. Втрачається важливість фактичного володіння, а більш значущим стає створення симулякру, що дає змогу підвищувати статусність як об'єкта володіння, та і самого власника. Ця тема безумовно потребує глибшого і більш детального вивчення.

Проблеми прояву *почуття власності щодо свого часу та розпорядку дня*, більшою мірою використовуються в коучингу, тайм менеджменті та підготовці високоефективних співробітників та загалом осіб.

Прояв *почуття власності щодо держави у громадянській сфері*. Напевно найменш вивчена тема. Близьким до цього є вивчення можливостей формування громадянської ідентичності. Проте, як ми зазначали раніше, важливо розмежовувати поняття ідентичності і почуття власності, оскільки перше є лише частиною останнього і відповідає на питання «Хто я є?», у той час як ключове питання почуття власності «Що я маю?». На нашу думку, дослідження і практичні розробки в цьому напрямі є надзвичайно перспективними, оскільки стоїть

гостра проблема і необхідність побудови конструктивних взаємин у діаді «особа-держава» (Хазратова, 2004), адекватне розуміння громадянами своїх прав і обов'язків, чим я, як громадянин, маю і можу поділитися з державою (наприклад, сплата податків, відповідальне користування ресурсами, дотримання норм законів), а що я маю отримати від держави (якість послуг, гарантовану медичне забезпечення...). Окремим напрямом досліджень є стосунки зі співгромадянами, формування колективного почуття власності щодо своєї країни, як основа для формування громадянської і етно-національної ідентичності, посилення єдності держави. Особливо гостро і актуально це питання постає в умовах децентралізації країни.

На основі проведення досліджень прояву *почуття власності щодо природних ресурсів* як власної домівки, країни, так і світу загалом, можлива розробка програми пояснення соціально-психологічних досліджень у галузі *екології*. Зокрема перспективними видаються дослідження споживачького ставлення до природних ресурсів, можливостей підвищення активності і волонтерства щодо різного року екологічних акцій, взаємозв'язку надмірного споживання і екологічних трендів захисту довкілля і безвідходного виробництва тощо.

Що стосується самого явища почуття власності недостатнім є дослідження питання динаміки володіння, тобто яким чином психологічне відчуття володіння змінюється з часом. За яких умов виникає почуття власності відносно певного об'єкту та чи можливо і потрібно попередити появу і надмірний прояв почуття власності. Більш предметного вивчення потребують довгострокові перспективи почуття власності, зокрема, чи стираються межі, втрачається інтенсивність, яскравість почуття власності з часом. Потребує подальшого вивчення відмінностей психологічного змісту переживання володіння абстрактними чи нематеріальними, невідчутними об'єктами. Привертає увагу питання про переживання втрати і як впливає на ці переживання можливість обміну чи продажу, реального чи символічного, об'єкту власності.

Можливі наслідки проживання почуття власності, його позитивні і негативні прояви для роботи в терапії і коучингу. Потребують розробки техніки підсилення почуття власності та запобігання її негативним проявам у різних сферах життєдіяльності особи та соціальних практиках. Один із актуальних нинішніх запитів – неформоване почуття власності щодо різних сфер життя. Бракує інтересу до власного життя, неусвідомлюваність власних цілей і прагнень щодо

професійного зростання, побудови стосунків, створення сім'ї, інтересів і захоплень. І, навпаки, надмірний рівень прояву почуття власності може призводити до надмірного контролю, гіперопіки, ревностів, невміння будувати близькі дружні та інтимні стосунки,

Як впливає спосіб проживання почуття власності на різного роду переживання та дії, як то дарування, волонтерство, меценатство, благодійність, громадянська активність, ревності, сором чи гордість, самобутність і самооцінка. Уточнення і більш глибокого вивчення потребують питання відмінностей у проживанні почуття власності залежно від статі, віку, соціокультурних особливостей, різних поколінь, терміну володіння об'єктом, взагалі досвідом власника. Як почуття власності залежить від цінностей суспільства і чи змінює їх. Як індивідуальне почуття власності може трансформуватися і набувати суспільної цінності та сприяти суспільним змінам.

Суттєва методологічна проблема дослідження саме почуття власності, враховуючи варіативність його визначень. Тим паче його прояву у різних сферах та соціальних практиках, а не чогось іншого (наприклад, ідентичність, належність, відповідальність). З огляду на суб'єктивність психологічного переживання почуття власності, унікальних у мовах життєвого досвіду особи, перед дослідниками постає питання, чи достатньо одиничних замірів та чи дають вони право екстраполювати отримані результати на широкую вибірку. Незважаючи на те, що робляться певні спроби експериментального вивчення прояву почуття власності, відкритим залишається питання про можливість експериментального маніпулювання та корекції почуття власності.

Окрім позитивного впливу почуття власності має й свою темну, незвідану та часом негативну сторону. Тож виникає питання, чи існує оптимальний рівень сформованості і прояву почуття власності та які негативні та позитивні наслідки може мати надмірний прояв почуття власності. До чого призводить порушення чи неформованість почуття власності. І чи може низький рівень індивідуального почуття власності бути корисним і вигідним, наприклад, в умовах впровадження інноваційних процесів, реформування тощо.

Більшість досліджень, присвячених вивченню психологічної природи власності, більшою мірою зосереджуються на індивідуальному її прояву. Однак потребує детального вивчення, утому числі й емпіричного, як колективне почуття власності відрізняється від індивідуального і спільного і чи сприяє ефективності колективної діяльності. Чи завжди «наше» більше ніж «моє» і де пролягає межа

між ними. Як визначати і розвивати, підтримувати почуття власності в команді, сім'ї, компанії, країні, місті. Та чи існує компроміс та які межі між індивідуальним і колективним почуттям власності. Як нові форми споживання впливають на проживання почуття власності (наприклад оренда, повторне використання). Наскільки важлива нематеріальна власність, особливо в умовах віртуальної реальності і чи є почуття власності більш важливим ніж фактичне володіння.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумки можна сказати, що почуття власності як соціально-психологічний феномен реалізується у різних соціальних практиках в межах варіативних сфер життя особистості. Подальше дослідження цього феномену відкриває широкий спектр наукового дослідження і практичного застосування отриманих результатів. Серед основних напрямів дослідження можна окреслити: прояв почуття власності щодо матеріальних речей, території, грошей, соціальних стосунків, власного тіла, віртуального середовища, громадянської сфери, а також можливостей застосування отриманих даних як у індивідуальній та груповій психотерапевтичній роботі, консультуванні та коучингу. Ми не претендуємо на вичерпність перелічених потенційних напрямів дослідження і практичного застосування. Видається, що існує потужний ресурс і невичерпний потенціал розширення даної теми. Перспективи подальших досліджень бачаємо у фактичній дослідницькій реалізації намічених напрямів. Сподіваємося, що наступні дослідники знайдуть тут цікаві і актуальні напрями для своїх наукових пошуків.

Список посилань

- Губеладзе, І.Г. (2021). Концепція реалізації почуття власності особи в соціальних практиках. *Психологія і суспільство*. 1 (83).
- Губеладзе, І.Г. (2020). Соціальні практики володіння як простір реалізації почуття власності. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 46(49). 242-250. [https://doi.org/10.33120/ssj.vi46\(49\).173](https://doi.org/10.33120/ssj.vi46(49).173)
- Зубіашвілі, І.К. (2018). Монетарна культура як складова економічної культури особистості. *Актуальні проблеми психології*. 1 (52). 40-45. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v1/i52/9.pdf>
- Карамушка, Л. М., Ходакевич, О. Г. (2017). Психологічні особливості ставлення студентської молоді до грошей: монографія. Київ: КНЕУ.
- Луценко, М.Ю. (2013). *Фрустрація потреби у власності як чинник деформування ціннісно-сміслової сфери молоді*. Дисертація кандидата психологічних наук: 19.00.05. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. К. 180 с.
- Мяленко, В. В. (2008). *Соціально-психологічні механізми фінансової поведінки молоді*. Дисертація кандидата психологічних наук: 19.00.05. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. К. 193 с.
- Остром, Э. (2011). *Управляя общим. Эволюция институтов коллективной деятельности*. Москва.
- Соціальна психологія бідності: монографія (2016). За редакцією В.О. Васютинського. Київ: Міленіум.
- Соціально-психологічне забезпечення економічної соціалізації молоді: монографія (2018). За ред.Н.М. Дембицької. К.: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
- Фенько, А. Б. (2005). *Люди и деньги: Очерки психологии потребления*. М.: Независимая фирма «Класс». 416 с.
- Фернам, А., Аргайл, М. (2005). *Деньги. Психология денег и финансового поведения*. Под общей редакцией А. Алексеева. СПб.: Прайм-Еврознак. 352 с.
- Хазратова, Н. В. (2009). Психологічна природа почуття власності. *Соціальна психологія*. 5. 103-110.
- Хазратова, Н.В. (2004). *Психологія відносин особистості й держави*. Луцьк.
- Хазратова, Н.В., Луценко, М.Ю. (2011). Потреба у власності як соціально-психологічний феномен. *Психологія особистості*. 1(2). 17-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Po_2011_1_4
- Avey, J. B., Avolio, B. J., Crossley, C. D., Luthans, F. (2009). Psychological ownership: Theoretical extensions, measurement and relation to work outcomes. *Journal of Organizational Behavior*, 30, 173-191. <https://doi.org/10.1002/job.583>
- Bermúdez, J.L. (2019). Bodily Ownership, Psychological Ownership, and Psychopathology. *Review of Philosophy and Psychology*. 10, 263–280. <https://doi.org/10.1007/s13164-018-0406-3>
- Gallagher, S. (2017). Senses of the sense of ownership. In *The Subject's Matter: Self-Consciousness and the Body*, ed. A. Alsmith and F. de Vignemont. Cambridge: MIT Press.
- Gineikiene, J., Schlegelmilch, B. B., Auruskeviciene, V. (2016). "Ours" or "theirs"? Psychological ownership and domestic products preferences. *Journal of Business Research*. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2016.11.003>
- Hubeladze, I. (2020). Psychological features of sense of ownership realization in social networks. *Habitus*. 20. 214-219. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.20.39>
- Jussila, I., Tarkiainen, A., Sarstedt, M. & Hair, J. (2015). Individual Psychological Ownership: Concepts,

- Evidence, and Implications for Research in Marketing. *Journal of Marketing Theory and Practice*. 23(2), 121-139. <https://doi.org/10.1080/10696679.2015.1002330>
- Martin, M. (1995). Bodily awareness: A sense of ownership. In *The Body and the Self*, ed. J.L. Bermúdez, A.J. Marcel, and N. Eilan. Cambridge: MIT Press
- Matilainen, A., Pohja-Mykrä, M., Lähdesmäki, M., & Kurki, S. (2017). “I feel it is mine!” – Psychological ownership in relation to natural resources. *Journal of Environmental Psychology*, 51, 31–45. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2017.03.002>
- Nijs, T., Martinovic, B., Verkuyten, M., Sedikides K. (2020). “This country is OURS”: The exclusionary potential of collective psychological ownership. *British Journal of Social Psychology*, 1, 25. <https://doi.org/10.1111/bjso.12386>
- Peck, J., Shu, S. B. (2018). Psychological Ownership and Consumer Behavior. Springer International Publishing. pp. 263 <https://doi.org/10.1007/978-3-319-77158-8>
- Pierce, J.L., Kostova, T. & Dirks, K.T. (2002). *The State of Psychological Ownership: Integrating and Extending a Century of Research*. Review of General Psychology. 7(1). <https://doi.org/10.1037//1089-2680.7.1.84>
- Tsakiris, M. (2011). The sense of body ownership. In *The Oxford Handbook of the Self*, ed. S. Gallagher. Oxford: Oxford University Press.
- Valentino L. (2011). *Branch campus administrators: ownership and control*. University of Florida.
- Verkuyten, M., Martinovic, B. (2017). Collective Psychological Ownership and Intergroup Relations. *Perspect Psychol Sci*, 2017 Nov, 12(6), 1021–1039. <https://doi.org/10.1177/1745691617706514>
- References**
- Avey, J. B., Avolio, B. J., Crossley, C. D., Luthans, F. (2009). Psychological ownership: Theoretical extensions, measurement and relation to work outcomes. *Journal of Organizational Behavior*, 30, 173-191. <https://doi.org/10.1002/job.583>
- Bermúdez, J.L. (2019). Bodily Ownership, Psychological Ownership, and Psychopathology. *Review of Philosophy and Psychology*. 10, 263–280. <https://doi.org/10.1007/s13164-018-0406-3>
- Fen'ko, A. B. (2005). *People and Money: Outlines of Psychology of Need*. M.: Nezavysymaya firma «Klass». 416 s. [in Russian]
- Fernam, A., Arhail, M. (2005). *Money. The psychology of money and financial behavior*. Pod obshchey redaktsiyey A. Alekseeva. SPb.: Praym-Evroznak. 352 s. [in Russian]
- Gallagher, S. (2017). Senses of the sense of ownership. In *The Subject's Matter: Self-Consciousness and the Body*, ed. A. Alsmith and F. de Vignemont. Cambridge: MIT Press.
- Gineikiene, J., Schlegelmilch, B. B., Auruskeviciene, V. (2016). “Ours” or “theirs”? Psychological ownership and domestic products preferences. *Journal of Business Research*. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2016.11.003>
- Hubeladze, I.H. (2021). The concept of realizing a sense of ownership of a person in social practices. *Psykhobohiya i suspil'stvo [Psychology and Society]*. 1 (83). [in Ukrainian]
- Hubeladze, I. (2020). Psychological features of sense of ownership realization in social networks. *Habitus*. 20. 214-219. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.20.39>
- Hubeladze, I.H. (2020). Social practices possessing as a space of ownership realization. *Naukovi studiyi iz sotsial'noyi ta politychnoyi psykhobohiyi [Scientific studies on social and political psychology]*. 46 (49). 242-250. DOI: [https://doi.org/10.33120/ssj.vi46\(49\).173](https://doi.org/10.33120/ssj.vi46(49).173) [in Ukrainian]
- Jussila, I., Tarkiainen, A., Sarstedt, M. & Hair, J. (2015). Individual Psychological Ownership: Concepts, Evidence, and Implications for Research in Marketing. *Journal of Marketing Theory and Practice*. 23 (2), 121-139. <https://doi.org/10.1080/10696679.2015.1002330>
- Karamushka, L. M., Khodakevych, O. H. (2017). Psychological features of student youth attitudes towards money: monohrafiya. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian]
- Khazratova, N. V. (2009). Psychological nature of a sense of ownership. *Sotsial'na psykhobohiya [Social Psychology]*. 5. 103–110. [in Ukrainian]
- Khazratova, N.V. (2004). *Psychology of relations between personality and a state*. Luts'k. [in Ukrainian]
- Khazratova, N.V., Lutsenko, M.YU. (2011). The need for property as a socio-psychological phenomenon. *Psykhobohiya osobystosti [Psychology of personality]*. 1(2). 17-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Po_2011_1_4. [in Ukrainian]
- Lutsenko, M.YU. (2013). *Frustration of property needs as a factor for deforming the value-semantic sector of youth*. Dysertatsiya kandydata psykhologichnykh nauk: 19.00.05. Instytut sotsial'noyi ta politychnoyi psykhobohiyi NAPN Ukrayiny. K. 180 s. [in Ukrainian]
- Martin, M. (1995). Bodily awareness: A sense of ownership. In *The Body and the Self*, ed. J.L. Bermúdez, A.J. Marcel, and N. Eilan. Cambridge: MIT Press
- Matilainen, A., Pohja-Mykrä, M., Lähdesmäki, M., & Kurki, S. (2017). “I feel it is mine!” – Psychological ownership in relation to natural resources. *Journal of Environmental Psychology*, 51, 31–45. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2017.03.002>

- Myalenko, V. V. (2008). *Socio-psychological mechanisms of financial behavior of youth*. Dysertatsiya kandydata psykholohichnykh nauk: 19.00.05. Instytut sotsial'noyi ta politychnoyi psykholohiyi NAPN Ukrayiny. K. 193 s. [in Ukrainian]
- Nijs, T., Martinovic, B., Verkuyten, M., Sedikides K. (2020). "This country is OURS": The exclusionary potential of collective psychological ownership. *British Journal of Social Psychology*, 1-25. <https://doi.org/10.1111/bjso.12386>
- Ostrom, E. (2011). *Mans in public. Evolution of the institutes of collective activity*. Moskva. [in Russian]
- Peck, J., Shu, S. B. (2018). *Psychological Ownership and Consumer Behavior*. Springer International Publishing. pp. 263. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-77158-8>
- Pierce, J.L., Kostova, T. & Dirks, K.T. (2002). *The State of Psychological Ownership: Integrating and Extending a Century of Research*. Review of General Psychology. 7(1). <https://doi.org/10.1037//1089-2680.7.1.84>
- Social Psychology of Poverty: monohrafiya* (2016). Za redaktsiyeyu V.O. Vasyutyns'koho. Kyiv: Milenium. [in Ukrainian]
- Social-psychological support for economic socialization: monohrafiya* (2018). Za red.N.M. Dembyts'koyi. K.: Instytut psykholohiyi imeni H.S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. [in Ukrainian]
- Tsakiris, M. (2011). The sense of body ownership. In *The Oxford Handbook of the Self*, ed. S. Gallagher. Oxford: Oxford University Press.
- Valentino L. (2011). *Branch campus administrators: ownership and control*. University of Florida.
- Verkuyten, M., Martinovic, B. (2017). Collective Psychological Ownership and Intergroup Relations. *Perspect Psychol Sci*, 12(6), 1021–1039. <https://doi.org/10.1177/1745691617706514>
- Zubiashvili, I.K. (2018). Monetary culture as a component of the economic culture of the individual. *Aktual'ni problemy psykholohiyi [Actual Problems of Psychology]*. 1(52). 40-45. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v1/i52/9.pdf> [in Ukrainian]

Sense of Ownership Realization in Social Practices: Prospects for Research and Practical Application

Hubeladze Iryna

*PhD in Psychology, Senior Researcher
of the Masses and Communities Psychology Department
at the Institute for Social and Political Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine
15, Andriivska Str., Kyiv, 04070*

The article considers the directions of further research development on the implementation of a sense of ownership in various spheres of life and social practices of an individual. It is shown that in addition to the positive impact, the feeling of ownership has its negative side. This raises the question of formation optimal level and manifestation of ownership, what negative and positive consequences an excessive manifestation of ownership can have, what a violation or immaturity of ownership can lead to. It is determined that most research on the psychological nature of property focuses on its individual manifestation. However, it requires a detailed study, including the empirical, how the collective sense of ownership differs from individual and collective and whether it contributes to the effectiveness of collective action. The issue of the impact of new forms of consumption on the living sense of ownership and the attentiveness of intangible property, especially in the conditions of virtual reality, is raised separately. Prospects for further scientific research and possible areas of practical application of the developed author's concept of an ownership sense realization in social practices are outlined. Based on a critical analysis of existing empirical research and reflective consideration, the following areas of further research are proposed: manifestation of material things ownership, territory, money, social relations, own body, virtual environment, civic sphere, as well as opportunities to use the data in both individual and group psychotherapeutic work, counseling and coaching. The necessity of introducing a scientifically substantiated concept into the daily practice of psychologists-practitioners is substantiated.

Key words: *sense of ownership, psychological ownership, social practices, practical implementation*

Надійшла до редакції 7.04.2021